HUMANISTIC PATHOS IN THE POETICAL HERITAGE OF G‘.G‘ULOM

Tozagul Matyokubova
TashDO‘TAU named after Alisher Navoi
Associate Professor of the Department of Uzbek Language and Literature
Madaliev Yarmukhammat,
Named after M.Avezov JQU doctor of Philosophy
(PhD)in philological Sciences
E-mail: tozagulmatyakubova71@gmail.com
Telefon. 998284171

Abstract: In this article, the artistic expression of poetic pride and pride in G. Gulam's poetry is studied. In it, the poems of the poet's lyrics depicting the beautiful, unique nature and natural resources of our homeland are analyzed. This allows us to understand that the history, present and future of our country are depicted in the poetic heritage of G. Gulam. Opinions in the article are summarized in a concise way.

Key words: poetry, artistic creativity, patriotism, artistry, national pride, lyrical hero, verse, poem, feeling and experience.

XX asr o‘zbek adabiyotining yetuk namoyandalaridan biri akademik G‘afur G‘ulomdir. Uning bir qator she’r, hikoya, qissa va tarjima asarlari yuksak badiiyat namunasi sifatida bugungi kunda ham katta ahamiyatga egadir. G‘afur G‘ulom she’riyati falsafiy mazmundorligi, tabiat, jamiyat va inson bilan bog‘liq muammolarning badiiy ifodasi, nozik tuyg‘u-kechinmalar bisyorligi bilan ajralib turadi.

G‘afur G‘ulom asarlarida o‘zbekona g‘urur va iftixor tuyg‘ulari ifodasiga alohida e’tibor berilgan: *«Men sharq shoiriman. Shuning uchun Sharq klassiklarining hammasi mening hesh-aqrabolarim, desam ajablanarli bo‘lmas... Meni ularning merosi va an’analari tarbiyalagan. Hali beshikda yotar ekanman onam Hofiz, Jomiy, Navoiy va Fuzuliy g‘azallaridan xonish qilib, meni allalardi. Tabiiyki, ularning asarlari ona suti bilan qonimga singib, jismu ruhimga sayqal berardi”(12. 298,* - deydi shoir. Uning bitganlarida sharqona tafakkur tarzi, ifoda yo‘sinlari, so‘z qo‘llash madaniyati mustahkam o‘rin olgan va bu shoir uchun cheksiz iftixordir.

G‘afur G‘ulom ba’zi she’rlarida *“Va’daga vafoli, axloqda mumtoz, do‘stparvar, o‘z so‘zli, yoriga sodiq”* o‘zbek xalqidan faxrlanishini ifoda etadi. Bunday o‘rinlarda shoir o‘zbek tabiatiga xos fazilatlarni badiiy ifodalash bilan

birgalikda vatanparvarlik, mehnatsevarlik xalqimiz qoniga "*sut bilan kirgan*"ligiga alohida urg'u beradi.

G'afur G'ulom o'z xalqining o'tmishi, buguni va kelajagi haqida so'z yuritar ekan, unga bo'lgan cheksiz muhabbatu hurmatini g'afurona ehtirom tuyg'ulari bilan ifodalaydi. U she'rlarining birida:

Men o'zbek shoiriman -

O'z xalqimning tiliman

deb yozadi *(11. 161)*. O'zbek shoiri ekanidan iftixor etgan ijodkor o'zini va so'zini shu xalqning ko'ngil talpinishlari nidosi, deb biladi. Millat nomini baland ko'tarar ekan, g'urur va iftixorini yuksak patetika bilan samimiy ifoda etadi. Bu o'rinda "*o'zbek shoiri*" obrazi lirik "*men*"ning g'urur va iftixorini, ko'ngil kechinmalarini, xalqiga va ijodiga bo'lgan samimiy munosabatini yoritishga xizmat qilgan.

Shoirning «Assalom» she'rida bu mazmun yanada salmoqliroq va kengroq aks etganligini kuzatamiz:

Men sharqli shoirman, ilhomim ufqi

Quril orolidan Afrikagacha.

Fallohlar, kulilar jahon orzusin

Ifodasi bordir she'rimda ancha. (10. 117)

She'rdagi "*sharqli shoir", "ilhom" va "she'r*" obrazlari asosiy g'oyani ifodalashga yordam bergan. Lirik qahramon «*ilhomi ufqi*»ning «*Kuril orolidan Afrikagacha*» qamrashini o'qiganda shoir taxayyul olami sarhadlarining kengliklarini kuzatish mumkin. She'rda fallohlar, kulilar «*jahon orzusi*»ning ifodasi borligi, dunyoning bu chekkasida turib, narigi burchagidagi xalqlar tashvishi, orzu-niyatlari, intilishlariga hamdardlikning aks ettirilishi sharqona bag'rikenglik, g'afurona insonparvarlik belgilaridir.

Mazkur bandga adabiy-estetik mazmun ham yuklatilgan bo'lib, shoir badiiy adabiyotda hamisha umumjahoniy muammolar ifodalanishi, insoniyatning o'y-xayollari, orzu-umidlari, dard-kechikmalari poetik idrok etilishi lozimligi haqidagi estetik konsepsiyasini ilgari suradi.

Ma'lumki, sho'ro mafkurasi davrida adabiyot, albatta, ayrim sinf, guruh, tabaqalar manfaatini ko'zlashi kerak, degan qarash hukmron edi. Yuqoridagi kuzatishlar chinakam iste'dod egalari qatori G'. G'ulom ham asl adabiyotning ma'no-mohiyatini teran tushungan holda, umumbashariy muammolarni kuylashga imkon topganini, insoniyat orzu-armonlarini ifodalashga harakat qilganliklarini ko'rsatadi.

G‘afur G‘ulomning bir qator she’rlari borki, ularda lirik qahramonning milliy g‘ururini koinot qadar yuksakliklarga ko‘tarish, millat tabiatiga xos mehnatsevarlik, vatanparvarlik, so‘zda sobitlik, dushmanga nafrat, vafo, sadoqat tuyg‘ulari ulug‘lanadi. Shoir milliy g‘urur, inson ekanligidan iftixor tuyg‘ularidan ko‘ksi baland kitobxon ruhiyatiga ta’sir etishni ko‘zlaydi. “*G‘oliblar*” she’rida shoirona iftixor tuyg‘ulari shunday tasvirlanadi:

Bizning yantoqlardan halvo pishganday,

Bizning qamishlardan shakar to‘kilur.
Bizning tariqlardan bir to‘ygan chumchuq
Jahonlar aylanib yiroqdan kelur. (10. 53)

Keltirilgan misralarda «*bizning*» so‘zi anafora bo‘lib, milliy iftixor va vatanparvarlik tuyg‘usining mohirona ifodalanishini ta’minlagan. Bu misralar o‘z mohiyatiga ko‘ra Maqsud Shayxzodaning “*Toshkentnoma”* dostonidagi “*Deydilar: Toshkentda suv ichgan chumchuq Qaytib kelar ekan Makatullodan*” (6.249) satrlariga xamohangdir.

Shoir o‘zining o‘zbek o‘g‘loni ekanligi bilan faxrlanar ekan, bu tuyg‘uni o‘zbek xalqi hayotida muhim o‘rin tutgan kundalik hayot voqealarini she’rga solib, bitganlaridagi har bir detalning xalqona bo‘lishini ta’minlab asarlari milliy koloritini oshiradi. Uning “*Ona”* she’ri 1953 yilda yozilgan. She’rda millat onasining zohiriy va botiniy go‘zalligi ifoda etilgan. Unda lirik qahramonning dunyoni tanishida, o‘zligini anglashida cheksiz sabru qanoat, matonat ko‘rsatadigan onaga bo‘lgan samimiy tuyg‘ulari aks etadi. Onaning rang-barang sifatlari minglab qomusdan baland turadigan kitob ekanligi ifodalanadi. She’rdagi xilma-xil obrazli ifodalar, mubolag‘ali tasvirlar onaning sifatlarini ko‘rsatish, lirik qahramon ruhiy tug‘yonlarini yoritishga yo‘naltirilgan.

Shoir qo‘llagan tashbehlar o‘zining betakrorligi bilan diqqatga molikdir. “*Tanglayim ko‘targan bibim bechora*”, *“Birinchi tamshangan ona sut qadrin*”, “*Mingga kirib o‘lsam ham Quloqda quyma allang*” kabi o‘rinlarda o‘zbekona odat va turmush tarzi bilan bog‘liq o‘ziga xosliklar nozik ilg‘angan hamda koloritli aks ettirilgan. O‘zbek millatigagina xos bo‘lgan jihatlar tasviri vositasida onaga ehtirom tuyg‘ulari ta’sirchan ifodalangan.

O‘zbekona g‘urur va iftixor tuyg‘ulari G‘afur G‘ulomning “*Birinchi she’r*” she’rida shunday ifodalanadi:

Yurt salomat, xalq farovon,

Oila tinch, bor huquq,

Odamzodga xos g‘urur.

O‘zbekmen, deb kekkayganda,

Keng peshonang yop-yorug‘. (10. 95)

She’r yangi 1946 yilga atab yozilgan. Unda shoir dilga murojaat qilib, o‘tgan yilni sarhisob qiladi. Ijod va mehnatga to‘la eski yil muvaffaqiyatlarini esga oladi. Unda yangi turmush va partiyani ulug‘lashga oid misralar uchrasada, she’r shoirona g‘urur tuyg‘usini mahorat bilan aks ettirgani uchun ham e’tiborga molikdir. Shoir lirik qahramoni uchun tug‘ilib o‘sgan yerning har bir giyohi muqaddas. Uning nazarida, yurt salomat, xalq farovon bo‘lsagina tinchlik va xotirjamlik bo‘ladi. Ana shundagina kishi yorug‘ yuz bilan o‘zbekligidan g‘ururlanishi mumkin.

Milliy g‘urur va iftixor tuyg‘ulari «*Sharaf qo‘lyozmasi*» she’rida yuksak pafoslarda kuylangan. Shoir lirik qahramoni xalqimizning tarixi, o‘tmishi va bugunini kuzatib, uning kelajagiga umid bilan boqadi. Unda o‘zbek xalqi uzoq tarixga ega bo‘lgan, ijodkor, mehnatkash dehqon inson sifatida namoyon bo‘ladi. Shoir qo‘llagan har bir obraz, tasviriy vosita xalqimizga xos jihatlarni yoritishga qaratilgan:

Qadim o‘zbek xalqisan,

Asl odam avlodi.

Misr ehromlaridan

Tarixing qariroqdir. (10. 63)

O‘zbek xalqining qadimiyligiga urg‘u bergan shoir unga «as*l odam avlodi*» deb baho berishi bejiz emas. Bu bilan shoir ham millatimiz o‘z ibtidosini Odam otadan olganligini ta’kidlaydi, ham insonga xos ezgu xislatlar o‘zbek xalqining qon-qoniga singib ketganligini aytadi.

Shoir she’rlarida xalqimiz qanchalik og‘ir kunlarni boshidan kechirmasin, uning ruhi tetik, kelajakka umidvor ekani shunday tasvirlanadi:

Ne-ne jafo kunlari

Katta yorug‘ yo‘l sari

Xulkar yulduzi kabi

Yetakladi mehnating

Kelajakka umidvorlik bilan yashayotgan xalqni oldinga intilishida, mutelikka, zo‘ravonlikka chidashida halol manglay terigina unga madad berdi. Mehnatkashlik xalqning oldinga harakat qilishi, ezgu intilishlarida yo‘lini Hulkar yulduzidek yoritib turdi.

She'rning ayrim o'rinlarida «*ulug' rus xalqi*» bilan og'a-inilik, partiyaga berilgan va'dalar eslatib o'tilsa ham, ular she'rning umumiy qimmatiga unchalik soya solmaydi. Bu usul shoirning ko'pgina she'rlarida bo'lgani kabi o'sha sharoitda asosiy muddaoni aytishning bir yo'li edi, xolos. Shoir she'rda o'z xalqiga bo'lgan yuksak extiromi va muhabbatini san'atkorlik bilan ifodalay olgan.

Adabiyot tarixida vatan, uning ko'rku jamoli haqida she'r yozmagan shoirni uchratish qiyin. Bunday she'rlarda O'zbekistonning go'zal tabiati, bog'i, chamani, o'zbek xalqining turmush tarzi, fe'l-atvori, o'y-xayollari, orzu-armonlari kuylangan. Shoirlar vatanparvarlik tuyg'ulari bilan bir qatorda o'zi ham shu yurtning farzandi ekanligidan cheksiz iftixor sezganlar. G'afur G'ulomning vatan haqidagi she'rlarida bu tuyg'ular oshkora ifodalangan bo'lsa, boshqa mavzularga bag'ishlangan she'rlari mohiyatiga ana shunday tuyg'ular singdirib yuborilgan.

Shoir «*O'zbekiston*» she'rida vatanining ko'rkamligi, bog'u bo'stoni, shaharlari, san'ati haqida so'z yuritadi. She'rda o'tmish biroz qoralanib, yangi hayot ulug'langan o'rinlar uchrasada, xalqimiz «*zahmatkash, do'stparvar, jangovor, hushyor*», «*ahdida vafoli, quvnoq*» deb ta'riflanadi.

Andijon, Namangan, Qo'qon, Marg'ilon,

Xalqimiz chamani, bog'i bo'stoni.

Tarixin yozmoqqa kichiklik qilur

Shoir Firdavsiyning katta dostoni. (11. 120)

Gul vodiyning maftunkor bog'u bo'stoni, chamani go'zallikda beqiyos. Bularning tarixini yozmoqqa Firdavsiyning dostoni ham kamlik qiladi. Vatan gulbog'laridan fayz olgan, uning go'zalligidan to'lqinlangan shoir qalbida cheksiz iftixor mujassam. Ba'zi she'rlarida shoir o'zbekona ifoda va usullar, shu o'lkaga xos bo'lgan jihatlar tasvirini o'zining o'zbekligi, she'rning O'zbekistonda yozilganligi bilan bog'lab talqin etadi: "*Bu she'rim yozildi O'zbekistonda, Shuning-chun ko'p so'zim shu o'lkaga xos*". (11. 215)

Shoirning «*Barii seniki*» she'rida lirik «*men*»ning vatanga mehri, muhabbati o'ziga xos tarzda namoyon bo'ladi. U o'z taqdiri va qismatini vatan taqdiri bilan mushtarak holda anglaydi. «*Muncha ham chiroyliksan, aziz Vatanim, Bodomday ming ko'z bilan sevar badanim*», - degan lirik qahramon joni, yurak qoni, tanini bir butun holda unga baxsh etishga tayyor. Har qadamda loladan poyondoz bo'lgan vatanda shabadaning ohangiga butun gulshan raqsga tushadi. Gul, sunbulga to'la chaman, baland-baland tog'lar, oltin tuproqlarda ungan paxtazor shoirda she'r to'qishga ishtiyoq uyg'otadi. U shoirona viqor bilan «*Archalar baxt boshiga*

tashlaydi soya», - deydi. Bunday tasvirlar betakrorligi, o‘ziga xosligi bilan e’tiborga molikdir.

G‘afur G‘ulomning tabiat tasviriga bag‘ishlangan she’rlarida lirik qahramon tevarak-atrof go‘zalligiga boqib, qalbida cheksiz iftixor tuyg‘ularini tuyadi. Fikrlarimiz tasdig‘i uchun «*Bog‘*» she’rini misol keltirishimiz mumkin. She’r «*Bir vatanning o‘g‘limenkim, har taraf gul, lola, bog‘, Qalb ko‘ziday eng qorong‘i kechada porlar charog‘…*», «*Suv desang sharbat oqar, iqlim desang qaymog‘u yog‘, O‘z-o‘zini maqtaganda, maqtamay qolg‘aymi men?*» satrlari bilan boshlanadi. Bunda har taraf gul, lola, bog‘ bilan qoplangan vatanning o‘g‘li ekanligidan cheksiz faxr tuygan lirik «*men*»ning qalb kechinmalari ayon bo‘ladi. Bu diyorda suv o‘rnida sharbat oqadi, iqlimi esa qaymoq va yog‘dek yoqimli. Bunday vatanni maqtamaslikning iloji yo‘q.

G‘afur G‘ulomning o‘zbekona g‘urur va iftixor mujassamlashgan she’rlarining bir qismi tabiat tasviri bilan bog‘liqdir. Shoir tabiatning so‘lim va betakror manzaralarini, vatanimizning ko‘rki-jamolini, unga fusunkorlik bag‘ishlab turgan dala-dashtlar, adir-qirlar, bog‘-irmoqlar go‘zalligini ko‘rganda qalbi cheksiz sevinchga to‘ladi va bu kechinmalarini she’rlarida butun jilvasi bilan betakror tarzda yoritadi.

Demak, G‘.G‘ulom o‘z fikr-tuyg‘ularini kitobxonga milliy, umuminsoniy va umumbashariy ranglarda “yuqtirish”ga intilgan. Shu qobiliyat tufayli “yo‘lini topib” aytilgan konseptual ahamiyatga molik bo‘lgan dil izhorlari, poetik jilolantirilgan jonli obrazlar birinchidan millatni, ikkinchidan jahon erksevar xalqini ezgulik yo‘lida birlashtirish, odamiylik yo‘sinida hamfikr qilishga xizmat qildi. G‘.G‘ulom poetik merosining kuchi va salmog‘i ham o‘sha gumanistik pafos bilan belgilanadi.

DABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Matyakubova T.R. Poetic character and its specific features // Theoretical &Applied Science. – Marseille, 2015.pp. 40-43
2. Matyokubova T. R. Philosophical-Aesthetic Conception: Community And Individuality. Texas Journal of Medical Science. 2024. Vol 29. Pp. 120-122
3. Matyoqubova T. G‘afur G‘ulom badiiyati. – T.: Fan va texnologiya, 2006
4. Nazarov B. G‘afur G‘ulom olami. – T.: Fan, 2004.
5. Oybek. Mukammal asarlar to‘plami. 14-tom, – T.: Fan, 1979.
6. Shayxzoda Maqsud. Dunyo boqiy. She’rlar. Dostonlar. Drama. -T.: Adabiyot va san’at, 1988. .
7. G‘afur G‘ulom - o‘zbek adabiyotining bayroqdori. – Samarqand: Universitet, 2003.
8. G‘afur G‘ulom - shoir, yozuvchi va olim. – Farg‘ona, 2003
9. G‘afur G‘ulom. Mukammal asarlar to‘plami. 12 tomlik. T.1. – T.: Fan, 1983

10. G‘afur G‘ulom. Mukammal asarlar to‘plami. 12 tomlik. T.2. – T.: Fan, 1984
11. G‘afur G‘ulom. Mukammal asarlar to‘plami. 12 tomlik. T.3. – T.: Fan, 1984
12. G‘afur G‘ulom. Mukammal asarlar to‘plami. 12 tomlik. T.11. – T.: Fan, 1989
13. O‘zbek filologiyasining dolzarb muammolari. – Andijon, 2003
14. Transformation ofaesthetic views and modern uzbek novel. Theoretical & Applied Science. 2017. №12. 120-125
15. Islomjon Yakubov Transformation ofaesthetic views and modern uzbek novel. Theoretical & Applied Science. 2017. №12. 120-125
16. Yakubov I/ Socio-Genetic Factors Of Changes In The Character Of The Main Character. Texas Journal of Medical Science. 2024. Vol 29. Pp. 123-125
17.